



www.jates.org

**Alkalmazott Műszaki és Pedagógiai  
tudományos folyóirat**  
*szak- és mérnökképzési, műszaki és környezeti aspektusok*

ISSN 2560-5429

8. évfolyam, 2. szám

doi: 10.24368/jates.v8i2.38

<http://doi.org/10.24368/jates.v8i2.38>



---

**International Comparative Research of Experience Trails in  
German-speaking Countries and in Hungary**

Tímea Kollarics<sup>a</sup>

<sup>a</sup>*University of Sopron, Benedek Elek Faculty of Pedagogy, Ferenczy J. street 5., Sopron, 9400, Magyarország,  
kollaricst@gmail.com*

---

**Abstract**

The emergence of experience trails is linked to the nature trails. In recent decades, nature trails have changed significantly, like other environmental educational places and facilities. The German-speaking countries (Germany, Switzerland, Austria) played a very important role in the development of nature experience trails. The research focuses on the experience paths that appeared later in the history of the educational nature trails (1990s). The purposes of these investigations were to explore model German, Austrian and Hungarian experience trails, to find their literature, to explore the history of their development, to explore their appearance, to carry out observations, to develop an evaluation system for experience paths and an objective evaluation of these trails. In this research the German-language literature was first studied. After that the selection of experience trails was examined based on the literature criteria. This was followed by field surveys in the three mentioned countries. Experience trails can be new ways for us in the environmental pedagogy to learn more about international and domestic good practices, to better disseminate knowledge and attitude in these field facilities.

*Keywords:* experience trail; German-speaking countries; research; evaluation system;

---

**Élményösvények nemzetközi összehasonlító vizsgálata német  
nyelvterületen és Magyarországon**

Kollarics Tímea<sup>a</sup>

<sup>a</sup>*Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, Ferenczy J. u. 5., Sopron, 9400, Magyarország,  
kollaricst@gmail.com*

---

**Absztrakt**

Az élményösvények kialakulása a tanösvényekhez kötődik. Az elmúlt évtizedekben a tanösvények is jelentős változáson mentek keresztül a terepi környezeti nevelés más helyszíneihez hasonlóan. Az élményösvények fejlődésének-fejlesztésének terén jelentős szerepet játszottak a német nyelvű országok (Németország, Svájc, Ausztria). A kutatás kiemelten az élményösvényekre fókuszál, amelyek a tanösvények fejlődéstörténetében később jelentek meg (1990-es évek). A vizsgálatok célja német, osztrák és magyar élményösvények felkutatása, szakirodalmi megalapozása, fejlődéstörténeti sajátosságainak, megjelenésének feltárása, terepi bejárások során megfigyelések végzése, értékelő szempontrendszer

kidolgozása és a vizsgált ösvények objektív értékelése volt. A felmérések során először a német nyelvű szakirodalom feltárása, majd a szakirodalmi kritériumok alapján a vizsgálandó élményösvények kiválasztása történt meg. Ezt követték a terepi felmérések a három említett országban. Az élményösvények olyan új utakat jelenthetnek számunkra elsősorban környezetpedagógiai szempontból, amelyek esetében a nemzetközi és hazai jó gyakorlatok megismerésével hatékonyabb ismeretterjesztést és szemléletformálást tudnánk biztosítani ezeknél a terepi létesítményeknél.

*Kulcsszavak:* élményösvény; német nyelvterületek; vizsgálat; értékelő szempontrendszer

---

## 1. Bevezetés

Az élményösvények kialakulása a tanösvényekhez kötődik. Az elmúlt évtizedekben a tanösvények is jelentős változáson mentek keresztül a terepi környezeti nevelés más helyszíneihez hasonlóan. Ha az élményösvényeket szeretnénk vizsgálni, a tanösvények fejlődéstörténetéből kell kiindulnunk. Az élményösvények fejlődésének terén jelentős szerepet játszottak a német nyelvű országok (Németország, Svájc, Ausztria).

Németországban 1930-ban létesítették az első tanösvényt, majd több évtizedes lelkes munka után a 70-es években kezdték felismerni, hogy a csupán statikus információátadás, amely a tanösvényeket jellemzi, csak kevés tanulási sikerrel jár (Ebers-Laux-Kochanek, 1998). A *tanuló ösvény*, a *természeti élmény*, a *második generációs tanösvény*, a *felfedező ösvény* és a *tematikus ösvény* fogalmak után megjelent az *élményösvény* első definíciója 1994-ben (Oelsner-Rosemann, 2008; Janssen-Lottmann-Rump, 1994; Lehnes-Zányi, 2006), majd létrehozták az első élményösvényt a Bajor erdőben (Eder-Arnberger, 2007).

Ausztriában az élményösvények fogalma szintén az 1990-es évek közepén meg. 1997-ben, két évvel az első németországi élményösvény után pedig megnyitották az első osztrák élményösvényt Kals am Grossglockner településen (Eder-Arnberger, 2007) (Megj: ez „első élményösvény” címet egy másik létesítmény is viseli, amelyet 1991-ben létesítettek Ramsau am Dachstein település közelében).

Svájcban a tanösvények megjelenése az 1970-es évekre tehető (Schärer, 2011; Zimmerli, 1980), az élményösvények kialakításáról egyelőre keveset tudunk a fellelhető szakirodalom alapján (megj.: jelenlegi kutatásunknak nem volt része a svájci élményösvények felmérése). Az 1990-es évek közepéig 257 tanösvényt említ a szakirodalom, amelyek között szerepelnek érzékelő ösvények is (Richter-Richter, 1997).

Hazánkban a nemzetközi, különösen a németországi tendenciákkal összehasonlítva később jelentek meg az élményösvények, és létesítésüket, elnevezésüket illetően a mai napig nincs egységes szabályozás és szempontrendszer (mindössze a természetvédelmi területek tanösvényeinek létesítésére vonatkozik egy rövid szabvány).

## 2. Elméleti háttér

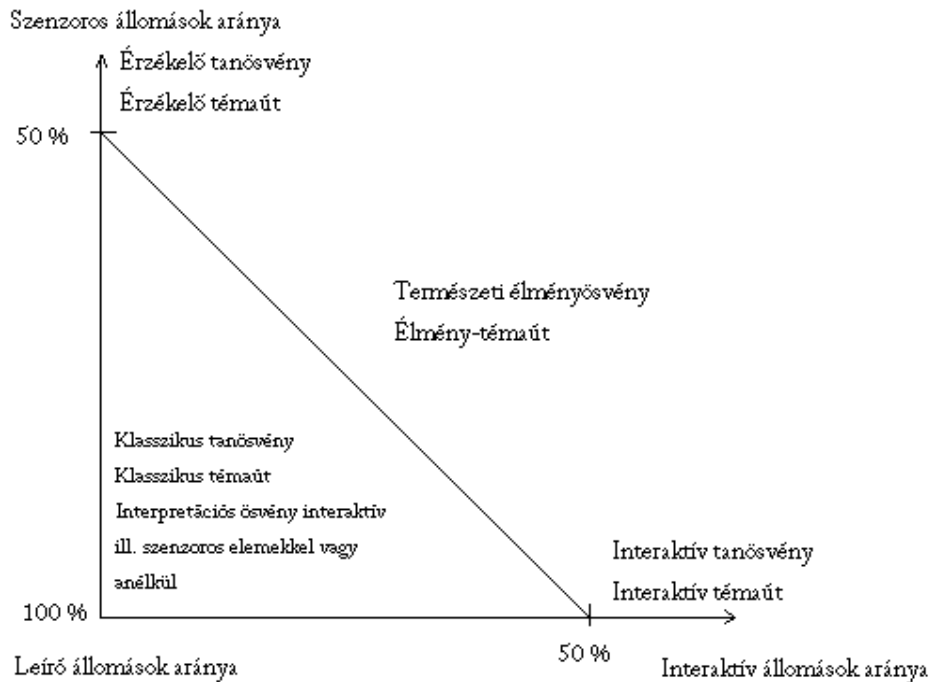
Mint ahogy a bevezetésben említésre került, az élményösvény (Erlebnispfad) első meghatározása 1994-ben jelent meg Németországban. Az élményösvény olyan állomások együttese a tájban, amelyek arra a környezetre vonatkoznak, ahol kialakításra kerültek (Janssen-Lottmann-Rump, 1994). Célja információátadás, és a környezet iránti fogékonyság növelése (érzékenyítés). Lottmann szerint az információátadásnak vagy az érzékenyítésnek érdekesnek kell lennie, a látogatókat aktívan be kell vonni, valamint minden élményösvénynek rendelkeznie kell egy vezérfonallal (fő témával), továbbá a tervezésnek és kialakításnak következetesnek kell lennie, egy sémát kell követnie (Janssen-Lottmann-Rump, 1994).

Ebers három kategóriát különít el: „érzékelő” ösvény (Sinnespfad), interaktív ösvény (Interaktiver Pfad) és természeti élményösvény (Naturerlebnispfad). A természeti élményösvény az ő meghatározásában érzékelő ösvény és tudásközvetítés kombinációja táblák vagy kirándulásvezető segítségével (Ebers-Laux-Kochanek, 1998).

Megerle 2003-ban az alábbi definíciót hozta létre és használja kutatásainál: „a természeti élményösvény a környezeti nevelés egy médiuma, amely különböző érzékszervek és a látogatók interaktív bevonása által természeti élményeket közvetít” (Megerle, 2003:8). Megerle meghatározásában kritériumnak állítja, hogy legalább az állomások háromnegyedén a látogatók aktivizálása, valamint érzékszerveinek bevonása megtörténjen. Fontos azonban megjegyeznünk, hogy ebben a megközelítésben nem feltétlenül szükséges a tudástranszfer, információátadás, vagyis egy érzékelő ösvény is lehet természeti élményösvény az ő meghatározása szerint (Megerle, 2003). Láthatjuk, hogy ez eltér az Ebers-féle kritériumoktól.

Az osztrák szerzőpáros, Eder és Arnberger szerint az állomások több, mint felének interaktívnak és szenzorosnak kell lennie ahhoz, hogy a létesítményt élményösvénynek lehessen nevezni (Eder-Arnberger, 2007). Eder és Arnberger az információk közvetítésének módja alapján a tanösvény-típusokat kategóriákba sorolta a leíró, az interaktív és a szenzoros állomások arányát alapul véve, ezt szemlélteti az 1. ábra.

A fenti definíciókat tanulmányozva láthatjuk, hogy az élményösvény meghatározása a német nyelvű szakirodalomban nem egységes. Léteznek bizonytalanságok, illetve eltérő kritériumokat állítanak előtérbe a szerzők-kutatók, ezért fordulhat elő német nyelvterületeken is, hogy egy élményösvényként nevezett tanösvény valójában „klasszikus” tanösvény (Oelsner-Rosemann, 2008), de akár az ellenkezőjét is megfigyelhetjük, vagyis hogy egy tanösvénynek nevezett létesítmény megfelel az élményösvény kritériumainak. Ezt a megállapítást a későbbiekben ismertetett kutatásunk eddigi eredményei is alátámasztják.



1. ábra A közvetítés módjainak felosztása a tanósvénytípusoknál  
(Eder-Arnberger, 2007:46; a szerző fordítása)

### 3. Élményósvények nemzetközi összehasonlító vizsgálata

#### 3.1. A kutatás célja

A nemzetközi felmérés célja német, osztrák és magyar élményósvények felkutatása, szakirodalmi megalapozása, fejlődéstörténeti sajátosságainak, megjelenésének feltárása, terepi bejárások során megfigyelések végzése és értékelő szempontrendszer kidolgozása volt a vizsgált élményósvényekre (téma, hossz, anyaghasználat, bejárhatóság, módszertani megoldások, stb.), amely a jövőben bármely élményósvény objektív értékelésére alkalmas lehet. Az értékelő szempontrendszer kidolgozása után cél volt továbbá a felkeresett élményósvények komplex értékelése.

#### 3.2. Az alkalmazott módszerek és a vizsgálatok körülményei

A vizsgálatok során először elsősorban a német nyelvű szakirodalom feltárása történt meg, amelyhez első lépésben be kellett szerezni a német nyelvterületen fellelhető megfelelő szakirodalmi forrásokat. Nehezítette a kutatást, hogy a szakirodalom egy része már csak nemzetközi antikvár forrásokból, vagy egyáltalán nem volt beszerezhető. A szakkönyvek beszerzése után a tartalomelemzés módszerével a szakirodalmi kritériumok alapján a vizsgálandó élményósvények kiválasztása történt meg. Ehhez segítségül hívtunk minisztériumi online

adatbázisokat is, valamint létesítő-fenntartó szervezetek honlapjait és online turisztikai fórumokat.

Az értékelő szempontrendszer a szakirodalom és az első terepi tapasztalatok alapján került kidolgozásra. Ehhez elsősorban Ebers és szerzőtársai, Megerle kutatásai és Eder-Arnberger munkái voltak segítségünkre, az általuk kiemelt szempontokat ötvöztük azzal a csoportosítási szempontrendszerrel, amelyet 2015-ben dolgoztunk ki a tanösvények besorolására, jellemzőinek azonosítására a magyar nyelvű szakirodalom alapján (Ebers-Laux-Kochanek, 1998; Megerle, 2003; Eder-Arnberger, 2007; Kiss szerk. 2007; Kollarics, 2015).

Az elméleti megalapozást követték a terepi felmérések a három említett országban, minden objektum esetében fotódokumentációval alátámasztva. Az élményösvények kritériumainak megfelelő objektumok kiválasztásának nehézségei a felmérések során folyamatosan jelen voltak, hiszen többször előfordult, hogy a várttal ellentétben egy ökoturisztikai díjnyertes tanösvény, vagy egy élményösvénynek titulált objektum valójában nem felelt meg az élményösvény kritériumainak. Nehezítették a terepi felméréseket az időjárási körülmények is, amelyek következtében egy-egy élményösvény nem, vagy csak részben volt bejárható, vagy éppen lezárták. A fenti körülmények és néhány esetben az élményösvény részleges vagy teljes megszűnése, megszüntetése miatt 18,5 %-os hibával dolgoztunk a terepi bejárások során. Az élményösvények területi elhelyezkedése kapcsán alapvető szempont volt, hogy lehetőleg minden országban az adott ország minél több részén (tartományban, megyében) legyenek vizsgált ösvények a reprezentativitás emelése érdekében. Ausztriában a kiválasztási folyamat során arra a megfigyelésre jutottunk, hogy a legtöbb élményösvény Salzburg, Oberösterreich, Steiermark és Niederösterreich tartományokban létesült. Németországban Bayern és Baden-Württemberg tartományokban létesítettek nagyobb számban élményösvényeket, azonban a baden-württembergi élményösvényeket Heidi Megerle vizsgálta (Megerle, 2003), így más tartományokra helyeztük a hangsúlyt hiánypótló szándékkal (Bayern, Niedersachsen, Thüringen, Mecklenburg-Vorpommern). A kutatási projekt tíz hónapos időtartamot ölel fel.

### *3.3. A kutatás eddigi eredményei*

Az értékelő szempontrendszer kidolgozása feltétele volt a kiválasztott élményösvények objektív értékelésének a terepi felmérések során. A szakirodalmi előzmények, kritériumok és az előzetes terepi bejárások tapasztalatai alapján elkészítettük a terepi bejárások során alkalmazott értékelő szempontrendszert. A szempontok megállapításánál először a létesítmény alap, ill. azonosító adatait határoltuk be (létesítés ideje, létesítő/fenntartó, helyszín, környezet, típus, állomások száma, indítótábla, útvonal jellege, bemutatásra kerülő ismeretanyag). Az alapadatok

után az információközvetítés jellemzőit próbáltuk összefoglalni (információközvetítés módszerei, eszközei, interaktivitás, érzékszervek bevonása, tudásközvetítés, helyszínhez való viszony), amely jellemzők az élményösvények szakirodalmi meghatározása alapján és a nemzetközi kritériumok összevetésével a saját megközelítésünk szerinti élményösvény-kritériumokat jelenítik meg. Ezeket a jellemzőket a tervezési-módszertani, valamint ökoturisztikai, majd marketing-sajátosságok követték (célcsoport, családbarát jelleg, anyaghasználat, útvonal-kialakítás, felfedezhetőség, jelzésekkel való ellátottság, logó, infrastrukturális berendezések, kapcsolódó szolgáltatások és turisztikai kínálat, akadálymentesítettség, megközelíthetőség, nyitva tartás, belépődíj, karbantartás, vandalizmus, marketing, minőségbiztosítás, együttműködések). A környezetpedagógiai szempontú értékelés (érzelmi, értelmi, akarati összetevők) az élményösvények (tanösvények) egésze alapján kerül meghatározásra az értékelő lapon (információközvetítés eszközei, szövegezés mikéntje, interaktív és szenzoros állomások jellege, tartalma, stb.) (1. táblázat).

1. táblázat Értékelő szempontrendszer

<b>Létesítés ideje</b>							
<b>Fenntartó/létesítő</b>							
<b>Helyszín</b>							
<b>A tanösvénynek helyet adó környezet</b>		Természeti	Épített	Vegyes			
<b>Típus</b>		Klasszikus tanösvény	Interaktív (munkáltató) ösvény	Érzékelő ösvény	Élményösvény		
<b>Állomások száma</b>							
<b>Indítótábla</b>		Van	Nincs				
<b>Útvonal jellege</b>	<b>Útvonal hossza</b>						
	<b>Vonalvezetés</b>	Lineáris	Hurok	Speciális			
	<b>Terepviszonyok (szintkülönbség)</b>	Könnyű (séta)	Közepes	Nehéz			
<b>Bemutatásra kerülő ismeretanyag (téma)</b>		Komplex környezetismereti	Tematikus				
<b>Információközlés módszere</b>		Leíró	Interaktív	Szenzoros			
<b>Információközvetítés eszközei</b>		Információs táblák	Brosúrák (kísérőfüzet)	Interaktív berendezések	Szenzoros (érzékelő) berendezések	Modellek, makettek	Interaktív média
<b>Állomások hány százalékán ?</b>	<b>Interaktivitás</b>	Van:.....	Nincs				
	<b>Érzékszervek bevonása</b>	Látás	Hallás	Szaglás	Ízlelés	Tapintás	Mozgás
	<b>Tudásközvetítés</b>	Van:.....	Nincs				
	<b>Helyszínhez való viszony</b>	Helyi vonatkozások	Részben helyi vonatkozások	Nincs helyi vonatkozás			
<b>Célcsoport</b>		Gyerekek, fiatalok	Felnőttek	Idősek	Családok	Vegyes	Speciális

<b>Családbarát jelleg</b>	Igen	Részben	Nem			
<b>Anyaghasználat</b>	Fém	Műanyag	Fa	Kő	Üveg	Egyéb
<b>Útvonal kialakítás (burkolatok)</b>	Természetes aljzat (talaj, fű)	Kő	Kavics, kőzúzalék	Fa	Kompozit anyag	Egyéb
<b>Felfedezhetőség (kitáblázottság)</b>	Jó	Közepes	Rossz			
<b>Jelek, jelzőtáblák (ellátottság)</b>	Jó	Közepes	Rossz			
<b>Logó</b>	Van:.....	Nincs				
<b>Kapcsolódó berendezések (infrastruktúra)</b>						
<b>Kapcsolódó szolgáltatások</b>						
<b>Kapcsolódó turisztikai kínálat</b>						
<b>Akadálymentesítettség</b>	Igen	Részben	Nem			
<b>Megközelíthetőség</b>	Jó	Közepes	Rossz			
<b>Nyitva tartás</b>	Van	Nincs				
<b>Belépődíj</b>	Van	Nincs				
<b>Karbantartás állapota</b>	Jó	Közepes	Rossz			
<b>Vandalizmus</b>	Van	Részben	Nincs			
<b>Marketing</b>	Kiadványok	Internet	Sajtó	TV	Egyéb	
<b>Minőségbiztosítás (látogatói visszajelzések, értékelések, statisztikák)</b>	Van:.....	Részben	Nincs			
<b>Együttműködés, közreműködés</b>	Van:.....	Részben	Nincs			
<b>Környezetpedagógiai szempontok (érzelmi, értelmi, akarati összetevők)</b>	Vannak	Részben	Nincsenek			
<b>Egyéb</b>						

A terepi felmérések során tizenöt németországi, tizenöt ausztriai és tizenöt magyarországi élményösvény felmérését tűztük ki célul a kutatás elején. A terepi felmérések során nagymértékben ki voltunk szolgáltatva az időjárási körülményeknek: a késői tél megjelenése sajnos módosította a terepi bejárások ütemezését és sikerességét. Fontos megjegyezni, hogy május előtt sajnos mindhárom országban nehezebb volt az élményösvények elérése: az időjárási körülményeken túl befolyásoló, korlátozó tényező volt az erdészeti munkák végzése, a karbantartási munkálatok és a tanösvények nyitvatartási ideje is (ahol releváns). Jelen tanulmány elkészüléséig tizenhárom osztrák, tizenöt német és nyolc magyar élményösvény (tanösvény) felmérése történt meg az értékelő szempontrendszer segítségével (2. táblázat).

A terepi bejárások eddigi tapasztalatai alapján Ausztriában az eddig kiválasztott tizenhárom létesítmény közül nyolc volt példaértékű élményösvény, ezek közül azonban négy belépődíj ellenében, ill. önkéntes vagy becsületkasszás adomány ellenében látogatható. A nyolc élményösvény közül mindössze egy-kettő esetében volt teljes körű és naprakész a karbantartás

állapota (2. ábra), azonban a többi esetben sem nehezítette a bejárhatóságot és élvezhetőséget az apróbb sérülések, ill. elemek hiányának jelenléte. A további öt élményösvény esetében sajnos olyan is előfordult, hogy az élményösvénynek nevezett létesítmény jelenlegi formájában már nem teljesíti az élményösvény kritériumait, vagy a karbantartás hiánya és az elavultság rontja a bejárás élményszerűségét. Az ausztriai helyszíneken összesen tizenhét élményösvény felkeresése történt meg, egy esetben az ösvény lezárásra került a látogatás idején, a többi esetben vagy a táblák nem voltak meg, vagy maga az ösvény sem volt fellelhető, csak bizonyos jelek utaltak az egykori létesítményre. Az osztrák terepi bejárások során tehát magas, 23,5 %-os hibával dolgoztunk.

A németországi tizenkilenc felkeresett helyszín közül három esetben időjárási akadályok, egy esetben az élményösvény megszűnése, megrongálódása tette lehetetlenné a felmérést, így Németországban 21 %-os hibával kellett számolnunk. A vizsgált német élményösvények közül hét tekinthető összességében, minden tulajdonságát tekintve példaértékűnek (2. ábra).



2. ábra (a) Kelten-Baum-Weg (Ausztria) egy állomása; (b) Berg-Wald-Erlebnis-Pfad (Németország) egy állomása

Magyarországon már a kiválasztás során több nehézség merült fel, mint a nemzetközi élményösvények esetében, hiszen az elnevezésekből nem tudtunk kiindulni. Nálunk az élményösvény elnevezést egyelőre kevés létesítmény használja, így a tanösvények között kellett keresni olyan objektumokat, amelyek a leírás alapján rendelkezhetnek interaktív és szenzoros elemekkel is, vagyis teljesíthetik az élményösvény kritériumait. Külön figyelmet szenteltünk a díjnyertes létesítményeknek. A lehetséges helyszínek közé így bekerültek a tanösvények, körutak, ökoparkok, meseösvények és a lombkorona-ösvények is, amelyeket előzetes terepi bejárások során, valamint létesítő-fenntartó szervezetek ill. tervező cégek honlapjain keresztül tudtunk kiválasztani. Az eddig felkeresett kilenc helyszín közül nyolc esetében olyan ösvényeket találtunk, amelyek legalább részben teljesítik az élményösvények kritériumait, vagyis ezidáig 11 %-os hibával dolgoztunk. A felkeresett élményösvények közül összes jellemzőjét tekintve



kiemelkedő a lengyel-annafürdői lombkoronaösvény, valamint a bajai Pandúr Ökopark tanösvénye.

2. táblázat A vizsgálatokba eddig bevont élményösvények, tanösvények és helyszíneik

Ausztria	Németország	Magyarország
Bienenerlebnisweg (Zwettl an der Rodl, Oberösterreich)	Naturerlebnispfad Bayerischer Wald (Spiegelau, Bayern)	Budakeszi Vadaspark vadászati tanösvénye (Budakeszi, Pest megye)
Mühlviertler Vogelkundeweg (Gutau, Oberösterreich)	Naturerlebnispfad Oberhof (Oberhof, Thüringen)	Pandúr Ökopark élményösvénye (Baja, Bács-Kiskun megye)
Waldlehrpfad „Wald erleben, Natur begreifen” (Linz-Elmberg, Oberösterreich)	Heide-Erlebnispfad (Schillohsberg, Niedersachsen)	Mimó és Csipek érzékek ösvénye (Ferenc-hegy, Budapest, Pest megye)
Naturerlebnispfad Steinerne Mühle (Haslach an der Mühle, Oberösterreich)	Fluss-Wald-Erlebnispfad (Müden Örtze, Niedersachsen)	Mimó és Csipek meseösvény (Kis-Sváb-hegy, Budapest, Pest megye)
Lehrobtwiese Unterkagererhof (Unterkagererhof, Oberösterreich)	Heide-Erlebnispfad (Neuenkirchen, Niedersachsen)	Csiga-túra tanösvény (Zalakaros, Zala megye)
Weg der Sinne (Haag am Hausruck, Oberösterreich)	Märchenwanderweg „der Trickser” (Jesteburg, Niedersachsen)	Éger-ösvény (Zalakaros, Zala megye)
Erlebnispfad Wald der Kinder (Zell am Pettenfirst, Oberösterreich)	Erlebnispfad Amelinghausen (Lopausee in Amelinghausen, Niedersachsen)	Tamási-Miklósvári tanösvény (Tamási, Tolna megye)
Kelten-Baum-Weg (St. Georgen im Attergau, Oberösterreich)	Waldlehrpfad in Garstedt (Salzhausen, Niedersachsen)	Sasfészek – kilátó és lombkorona-ösvény (Lengyel-Annafürdő, Tolna megye)
1. Österreichischer Natur- und Umwelterlebnispfad (Ramsau am Dachstein, Steiermark)	Walderlebnispfad Dargun (Dargun, Mecklenburg-Vorpommern)	
Erlebnisklamm Seisenbergklamm (Weissbach bei Lofer, Salzburg)	Naturerlebnispfad Schwarzach (Schwarzach, Bayern)	
Orchideen-Erlebnispfad (St. Martin bei Lofer, Salzburg)	Moor-Erlebnis-Pfad (Inzell, Bayern)	
Geologiepark „Von der Lagune zum Hochgebirge” (St. Martin bei Lofer, Salzburg)	Bergwald-Erlebnis-Pfad „Inzell” (Inzell, Bayern)	
Natur-Erlebnispfad Teufelsgraben (Seeham, Salzburg)	Kinder-Wagen und Spieleweg (Reit im Winkl, Bayern)	
	Moorerlebnis Kendlmühlfilze (Grassau, Klaushäusl, Bayern)	
	Moor-Erlebnispfad (Ainring, Bayern)	

#### 4. Összegzés

Az élményösvények kialakításában, fejlesztésében jelentős szerepet játszottak a német nyelvű országok. Az élményösvényekkel kapcsolatos nemzetközi összehasonlító kutatás célja német, osztrák és magyar élményösvények felkutatása, szakirodalmi megalapozása, fejlődéstörténeti sajátosságainak, megjelenésének feltárása, terepi bejárások során megfigyelések végzése és

értékelő szempontrendszer kidolgozása volt a vizsgált élményösvényekre. A szakirodalmi előzmények és a terepi tapasztalatok alapján kidolgozott értékelő szempontrendszer segítségével lehetővé válik a tanösvények, élményösvények objektív értékelése. Az élményösvények esetében a nemzetközi és hazai jó gyakorlatok megismerésével hatékonyabb ismeretterjesztést és szemléletformálást tudnánk biztosítani ezeknél a terepi létesítményeknél, az objektív értékelő szempontok pedig segítséget jelenthetnek a tervező szakemberek számára.



AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÚNKP-17-4-I KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI  
KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT

### Irodalomjegyzék

- Ebers, S., Laux, L., Kochanek, H-M. (1998). Vom Lehrpfad zum Erlebnispfad: Handbuch für Naturerlebnispfade. Wetzlar: NZH Verlag.
- Eder, R., Arnberger, A. (2007). Lehrpfade-Natur und Kultur auf dem Weg: Lehrpfade, Erlebnis- und Themenwege in Österreich. Wien: Böhlau Verlag.
- Janssen, J., Lottmann, R., Rump, C. (1994). Erlebnispfade statt Lehrpfade. Seminarbericht. Gut Sunder, Winsen.
- Kiss Gábor (szerk). (2007). Tanösvények tervezése: módszertani útmutató. Eger: Bükki Nemzeti Park Igazgatóság.
- Kollarics Tímea (2015). A tanösvények szerepe a környezeti szemléletformálásban – tervezés, hatékonyságvizsgálat és módszertani vonatkozások. Doktori értekezés. Sopron: Nyugat-Magyarországi Egyetem.
- Lehnes, P., Zányi, E. (2006). Lehr-, Erlebnis- und Themenpfade: Handbuch, Naturpark Südschwarzwald.
- Megerle, H. (2003): Naturerlebnispfade – neuen Medien der Umweltbildung und des Landschaftsbezogenen Tourismus? Bestandsanalyse, Evaluation und Entwicklung von Qualitätsstandards. Tübingen: Geographisches Institut der Universität Tübingen.
- Oelsner, G., Rosemann, D. (2011): Lehrpfade und Lehrgärten: Arbeitsmaterialie Agenda-Büro Nr. 47. Karlsruhe: LUBW Landesanstalt für Umwelt, Messungen und Naturschutz Baden-Württemberg.
- Richter, R. M., Richter, K. (1997): Erlebnis Lehrpfade der Schweiz: Natur. Geologie. Ökologie. Aarau: AT Verlag.
- Schärer, R. (2011). Theorie der Erlebnispfade. [on-line]. In: Roger Schärer honlapja, Zürich.  
< URL: <http://www.uru.ch/blog/2011/07/30/theorie-der-erlebnispfade/> > [2013. 07. 20.]
- Zimmerli, E. (1980). Freilandlabor Natur: Schulreservat, Schulweiher, Naturlehrpfad. Schaffung, Betreuung, Einsatz im Unterricht, Schweizerisches Zentrum für Umwelterziehung. Zürich: WWF Schweiz.

**Rövid szakmai életrajz**

Kollarics Tímea adjunktusként dolgozik a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karán. Az intézménynél elsősorban a szakmai tanárképzésben vesz részt. Oktatott tárgyait környezeti-környezetpedagógiai és módszertani, szakképzés-pedagógiai tárgyak teszik ki a pedagógusképzés különböző szintjein. Tudományos fokozatát a Nyugat-magyarországi Egyetem Kitaibel Pál Környezettudományi Doktori Iskolában szerezte. Fő kutatási területe a tanösvények és a terepi környezeti nevelés-szemléletformálás lehetőségeinek vizsgálata, további kutatásait a fenntarthatóság és a pedagógusképzés, valamint a szakképzés-pedagógia területén végzi.